

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rudolphi Goclenii Exercitationes et disputationes ethicae & politicae

Goclenius, Rudolph

Marpurgi Cattorum, 1601

Disputatio III

[urn:nbn:de:bsz:31-109121](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109121)

Cap. 9.

εινανεφα-
λαιωσις
corum, quæ
huc usq; di-
cta sunt.

40. Itaq; (confectarium enim est dictis hoc est, & tanquam corollarium) virtutis iter tenere, seu medium assequi, veluti circuli centrum invenire difficilimum est.

41. Satis dictum est, virtutem moralem esse mediocritatem, & quo modo sit: & quidem mediocritatem esse inter duo vitia, id est, nimium & parū, eamq; talem esse propterea, quod indagatrix sit modi ejus, qui in actionibus & perturbationibus reperitur.

42. Præceptis tamen sequentibus instructi, ad mediocritatem commodius pervenire, seu medium tenere possumus.

43. I. Longius discedendum ab extremo, quod cum virtute magis pugnat.

44. II. Considerandum, ad quæ vitia magis simus proclives, ut in contrarium vitium plus declinemus: sicut & curva ligna fiunt recta, si in oppositam partem flectantur.

45. III. Voluptates in primis moderari, aut etiam iis nuncium remittere oportet. Quemadmodum Antenor, & reliqui Seniores Trojani Helenam, quamvis pulcherrimam, judicabant domum esse remittendam, seu Græcis reddendam.

DISPUTATIO III.

DE ACTIONIBVS VOLUNTARIIS & INVOLUNTARIIS.

EXPLI.

Explicato potissimum genere & forma virtutis: deinceps tertii libri priore parte, differentia generica, seu particula definitionis, *παραερετικόν*, (electivum) declaratur; & per *ἀνακεφαλαίωσιν* succinctam repetuntur, quæ in genere eousq; de virtute dicta sunt. Posteriore verò parte specierum virtutis explicatio incoatur. Nos, hac relicta aliis, de priore differemus.

2. Genus *παραερεσίας*, id est, electionis *ἐκλεκτικόν* (voluntarium,) quid sit, è contrario *ἀκυσίφον* (involuntario) cognoscitur.

3. Involuntarium est, quod vi aut imprudentia fit.

4. *Βίαιον* seu *τῆ βία γινόμενον*, id est, violentum, seu quod fit vi, est cujus causa extrinsecus accedit ita, ut ad eam nihil conferat agens aut patiens: ut si navis ad scopulos ventis impellatur. Item: Si quis manibus pedibusq; ligatus trahat, quemadmodum martyres quosdam ad aras idolorum gestatos fuisse legimus.

5. *Ἀποεία* hic oritur: Sintrè voluntariæ, an involuntariæ, seu violentæ actiones, quæ *διὰ φόβον κακῶν μαιζόνων*, (metu majorū malorum,) aut *διὰ καλὸν π* (honesti causa) fiunt? ut: Si quis se objiciat periculo ad liberos suos tuendos; aut promittat latroni mille aureos, ut vitam redimat: aut bona sua ejiciat in mare, ut vitæ naufragium.

B

6. Re-

6. Respondetur, esse mixtas seu medias, sed voluntariis similiores, seu esse secundum quid, non simpliciter voluntarias; & quidem magis voluntarias, quam involuntarias, & violentas.

7. Ita βίαιον, id est, violentum, vel absolute est, quod definitis, cujus principium extrinsecum est, vel patientem, ita ut is nihil ad id conferat; vel secundum quid, quod sit vi externa, seu necessitate impellente ira, ut, pro ratione presentis temporis, αἰρετόν, id est, eligibile sit, voluntate hoc potius, quam illa deligente.

8. Cum τῷ ἐκνήσῃ adjuncta sit laus vel vituperatio: τὸ ἀκρίστον verò comiterur venia & misericordia, laudentur mixtæ an vituperentur, in quaestionem venit.

9. Respond. Mixtæ actiones vel passiones, si spectetur electio, propter hanc, modò laudem merentur (ut cum propter majus bonum, minus malum fecisti, aut passus es:) Modò vituperium: si propter minus bonum, majus malum feceris vel pertuleris. Sin necessitas ipsa consideretur, propter hanc, modò merentur veniam; ut si quid turpe feceris, (exempli causa, cum falsum confessus sis) tormentis coactus: Modò nullam: si quid extremè turpe perpetraveris, cum potius mors oppetenda, quam tale quid committendum sit.

10. Quæritur præterea: sintne violenta facta dicenda, quæ fiunt propter voluptatem.
11. Respon. autem est, esse voluntaria seu spontanea.
12. *Ακόντων δὲ ἀγνοίαν*, id est, involuntariū per ignorantiam est, cujus principium est ignorantia singularum rerum; ut circumstantiarum maximè principalium; comes verò pœnitentia. Hic *ἀκόντων*, id est, invitus, fecit agens.
13. Quando verò facti pœnitudo non sequitur: actio per ignorantiam, *μη ἐκόντων* (non voluntaria) appellatur. Hic *μη ἐκόντων*, non volens, agens fecit, respectu voluntatis præcedentis: Respectu verò subsequentis *μη ἀκόντων* id est, non invitus.
14. Differunt autem ignorantem agere, & propter seu per ignorantiam agere.
15. Ignorans agit, qui vel affectu aliquo, sive is sit animi (ut ira, invidia) sive corporis, (ut morbus, ebrietas) perturbatus, vel habitu vitioso inductus agit mala. Ignorans peccat, iratus, maniacus, ebrius, improbus. Iratus per iram: maniacus per maniam: ebrius per ebrietatem: improbus per improbitatem. Nullus autem horum per ignorantiam. Id est, ebrietatis, iræ, manix, improbitatis, adjunctum, seu comes est ignorantia, non causa.
16. Cùm verò dicitur aliquis per ignorantiam agere, ignorantia est facti causa.

B 1

17. Ex

17. Ex his intelligitur (siquidem contrariorum sunt contrariae definitiones) quid sit voluntarium seu spontaneum, videlicet id, cuius principium est in sciente singularia, in quibus actio versatur, id est, in quo concurrunt intellectus & libera voluntas.

18. Id principium internum est ratio vel appetitus.

19. Facta igitur, quae διὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν fiunt, id est, per iram, vel cupiditatem, non sunt proprie ἀνώσια & violenta, sed ἐνώσια.

Cap. 2.

20. Exposito ἐκείνω: sequitur de ipsa προαιρέσει seu electione.

21. Haec neq; est ἐπιθυμία cupiditas, neque θυμὸς, ira, neq; βέλησις, voluntas, neque δόξα, opinio.

22. Sed est ἐκείνω προαιρετικὸν, voluntarium praecedente deliberatione: sic & προαιρετικὸν definitur: cuius notatio est μετ' ἐπίρων αἰρετῶν, id est, pra aliis electum.

Cap. 3.

23. Hinc quaeritur de materia subiecta deliberationi seu consultationi & electioni. Utrum in deliberationem cadant omnia, an de quibusdam non capiatur consilium? Utrum electio sit omnium an certorum?

24. Non cadunt in deliberationem: De quibus stultus vel insanus deliberat: Aeterna & quae semper eodem modo eveniunt: Quae aliàs aliter eveniunt in natura: quo in genere sunt

sunt siccitates & imbres: Fortuita: qualis est inventio thesauri: Quæ per nos fieri nequeunt: Artes & scientiæ, quæ sunt seipsum contentæ: Fines certò definiti: Singularia, seu quæ sensuum iudicio subjiciuntur.

25. Contrà in deliberationem cadunt: De quibus solent, qui sana mente sunt, consultare: Quæ sunt in nostra potestate, seu à nobis fieri possunt, non semper eodem modo: Ut quæ ab artibus minus certis proficiuntur: Item ea, quæ ad fines pertinent, atque conducunt; & quæ sub rationis examen cadunt.

26. Porro etsi βουλευτὸν, id est, quod deliberatur: & προαιρετὸν, id est, quod eligitur, genere ἐκκοίω conveniunt: tamen differunt ut confusum & distinctum, definitum & indefinitum, perfectum & imperfectum.

27. Βουλευτὸν est id, de quo consilium capitur: προαιρετὸν de quo consilium captum est; Seu quod post deliberationem aliis præferimus.

28. Itaque βούλεις prior, προαιρεσις posterior est.

29. Electio igitur est appetitio eorum, quæ sunt in nostra potestate, cùm antegressa est deliberatio.

30. Quæritur porro, voluntati & deliberationi quis propositus sit finis? Cap. 4

31. Respondetur. Finis, quem cupimus assequi, per se simpliciter & verè bonum esse dicij;

diciq; potest. Respectu autem nostri, qui de eo iudicamus, non simpliciter, sed opinione nostra bonum est.

32. Sed observato interim hoc discrimine: Viri boni id, quod verè bonum est, bonum etiam opinantur. Mali verò propter vitiosum habitum id, quod malum est, bonum esse credunt.

Cap. 5.

33. Queritur ultimò de iis, quæ ad finem tendunt, id est, actionibus virtutum & vitiorum, an hæ sunt *αγαθὰ*?

34. Concluditur esse eas in nostra potestate; earum principia in nobis sita, videlicet iudicium & voluntatem, hoc est, nos volentes vel bonos vel malos esse.

35. Reliquum est *πότερ* quæ. Quomodo, seu quo discrimine, in & habitibus & actionibus spontaneum reperiatur.

36. Respondetur: Actiones sunt spontaneæ, seu voluntariæ, quia à principio ad finem usq; *ἐφ' ἡμῶν*, id est, in nostra potestate sunt. Habitus verò sunt spontanei, quia illorum principium tantùm est in nostra potestate.

37. Hactenus de iis, quæ communia sunt virtutum omnium: consequens nunc est, ut de virtute in specie agatur.

DISPUTATIO III.
DE FORTITVDINE.

EXPLI-

EXPLICATIONEM virtutis Ethicæ generalem sequitur specialis & distinctior. Cap. 6. 7. 8. 9.

1. Virtus Ethicæ aut refertur ad habentem, cujus animum perficit; aut alios in communi vita respicit.

3. Quæ refertur ad habentem, versatur circa ea objecta, quæ in recipiente possunt vel excitare φόβον aut δαίμονας, id est, timorem aut confidentiam: vel parere voluptatem aut dolorem.

4. Prior illa dicitur *Fortitudo*.

5. φόβος est terror, qui in animo interius ex objecto formidabili excitatur, seu est expectatio mali, ut δαίμονας est confidentia à δαίμονας, id est, iis, quæ nos faciunt confidere, excitata.

6. φοβερόν autem, id est, formidabile, est, quicquid est malum, ut infamia, paupertas, morbus, solitudo, vulnera.

7. Fortitudo autem versatur præcipuè circa ea terribilia, seu mala, quæ omnium sunt gravissima & maxima, ut est mors.

8. Ac quidem non circa quamlibet mortem versatur, sed pulcherrimam & honestissimam, qualis est, quæ pro patria oppetitur, quæ honestissima præmia consequitur.

9. Cum igitur quis naufragio in mari, vel morbo in lecto perit, circa hoc genus mortis fortitudo propriè non versatur, etsi vir fortis.

B ← tis.

ris, cum sibi ita moriendum videt, quod fata ferunt, magno praesentiq; animo sustinet.

10. Ceterum *πολλὰ* duplicia sunt, quaedam *ὑπὲρ ἀνθρώπων*, id est, tanta, ut animi humani constantiam superent, omnesq; terreant, ut terrae motus, fulmina: Quaedam verò *ὑπὲρ ἀνθρώπων*, id est, talia, ut ab homine sustineri possint, quae aliis quidem leviora, aliis graviora videntur. In quibus quidem posterioribus vir fortis munere suo fungitur.

Forraa &
finis.

11. Qui quidem pericula metuit, honesta tamen subit ac perfert, quando, ubi, & quemadmodum oportet ex rectae rationis praescripto, ut modum non excedat, idq; honestatis causa.

Extrema.

12. Qui contra in periculis modum excedit, aut metuendo deficit, ac prorsus non terretur, qui dici posset *ἀπόλο* & insanus, aut confidendo modum excedit, qui audax dicitur: qui licet praeseferat aliquam fortitudinem, & ad prima pericula satis viriliter gestiat: ea tamen si creverint sustinere non audeat.

13. Qui verò in periculis constitutus confidendo deficit, metuendo autem modum excedit, timidus dicitur.

14. Timidus (ut conferamus fortitudinem cum vitulis) omni ferè spe destitutus est, cum omnia metuat: fortis verò bona spe plenus est, cum ubiq; pro ratione confidat.

15. Audax

15. Audax præceps est ante periculum, ac in periculo tardus: fortis verò & ante periculum & in periculo est alacris, constans & acer.

16. Vitia denique, ut & hæc inter se conferamus *ἐν τοῖς φοβεροῖς*, sive *ἐν ταῖς λύπαις*, quæ ab istis inferuntur, longè sunt evidentiora (sive excedant sive deficiant) quàm *ἐν τοῖς δαρπαλέοις*.

17. Fortitudo igitur est virtus, quæ servat eam mediocritatem inter pavores & audaciam, quam recta ratio præscripsit. Seu: est mediocritas circa ea, quæ in extremis, ut bellicis periculis, aut fiduciam, aut metum afferunt, quæ ipsa subit & perfert.

18. Ex præcedentibus patet, eos, qui sibi ipsis consciscunt mortem, non esse fortes, sed timidos. Moriuntur enim non ob honestatem, sed ex animi mollietate, quia molestiam aliquam devorare & percoquere non possunt.

19. Caterùm multos invenias, qui in bellis pericula subeunt, eoq; nomine fortes habentur, sed verè fortes non sunt.

20. In his primò sunt, qui excitantur ad subeunda pericula præmiis & pœnis lege decretis.

Quinq; species non veræ fortitudinis.

21. Secundò, qui adeunt pericula, quòd experientiam habeant rei militaris, & armorum usu valeant. Hi primis sunt deteriores & inferiores.

B 5

feriores.

feriores. Milites igitur mercenarii non sunt verè fortes.

22. Tertio, qui in prælia extruduntur ab ira & cupiditate.

23. Quarto, qui *εὐλαπίζα*, id est, bona spe ad subeunda pericula incitantur, ut solent ii, qui aliquoties permultos vicerunt, ideoque confidunt se deinde fore superiores.

24. Quinto, qui ignorant periculi magnitudinem, ut si qui existiment, se pugnuros cum hostibus ac copiis apparatus inferioribus, & iccirco fidenti animo sint præditi, quos quidem minimè omnium fortes dixerimus.

25. Ad extremum. Cùm objectum fortitudinis sit duplex, videlicet, τὰ δειψαλέα & τὰ φοβερά, ea magis tamen circa terribilia, quàm circa ea, quæ fiduciam afferant, exercetur.

An fortitudo sit virtus in iucunda?

26. Hinc oritur quæstio: Si fortitudo circa τὰ φοβερά potissimum occupatur, non iucunda, sed molestiæ & doloris plena erit. Atqui putabam omni virtuti esse comitem voluptatem.

27. Responso est: Si finem spectes fortitudinis, actiones iucundæ sunt. Sin consideres ea, quæ ad finem pertinent, tantis abundat molestiis, ut, quicquid in fine est voluptatis, à dolore præcedente videatur obscurari ac propè deleri: Sunt enim suscipienda vulnera, & vita eam morte commutanda.

28. Et

28. Et sanè vir fortis mortem timet, & quidem eò gravius fert, quò pluribus & majoribus bonis scit se ornatù, quibus per mortem exuitur, quoniam illi, qui non sunt verè fortes, neq; virtutibus excellunt, mortem non valdè perhorrescunt; & minus molestè ferunt, cùm nullis bonis se privari sciant. Atq; hæc causa est, cur milites mercenarii, etsi minus fortes sint, tamen boni sint milites.

29. Cùm autem propter mortem & vulnera vir fortis etiam doleat, tamen fortitudine est præditus, imò quò magis dolet, & gravius fert, eò fortior habendus est, cùm constantissimè perferat.

DISPUTATIO V.
DE TEMPERANTIA.

Fortitudinem, quæ est in virtute animi *σοφροσύνης*, sequuntur virtutes, quæ versantur in iis subjectis, quæ voluptatem pariunt, dolorémve, vel in corpore, vel in animo. Cap. 10.

1. In voluptatum corporis moderatione cernitur temperantia, de hac præsentis disputatione nobis agere opus est.

3. Temperantia est *μεσότης πρὸς τὸν πόθον καὶ τὴν πῶν*, id est, mediocritas circa voluptatem & dolorem eum, qui ex rei jucundæ privatione existit.

4. Non